

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ»

(11 травня 2018 року)

Харків – 2018

5. Купрійчук В. Українська преса 1917-1920 років як джерело вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної революції // Вісник Національної академії державного управління. Соціальна і гуманітарна політика. 2013. Вип. 11. С. 258-262.
6. Пиріг Р. Я. Джерела з історії Української революції 1917-1921 років: періодична преса // Архіви України. 2011. № 4. С. 132-145.
7. Рудий Г. Я. Преса України 1917-1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти. К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. 503 с.
8. Рудий Г. Я. Преса Української держави (1918 р.). К.: [Б. в.], 1996. 176 с.

Скиба К. В., студентка ХНПУ ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. М. В. Луценко

ЕМІГРАЦІЙНИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ К. А. МАЦІЄВИЧА (1924-1942 РОКИ)

Актуальність обраної теми дослідження визначається зростанням інтересу українського суспільства до вивчення життя та діяльності людей, які були організаторами і безпосередніми учасниками боротьби за українське національне відродження. Пріоритетного напрямку у наукових дослідженнях набула історична персоналістика, адже новітню історію України творило чимало непересічних діячів другого ешелону влади, від яких залежало втілення в життя рішень і настанов українських урядів та їх провідників. Зпоміж них помітно виділяється постать Костянтина Андріановича Мацієвича. В ході революційних подій 1917-1920 рр. він, як відомий прихильник кооперативного руху, створив проект аграрної реформи для Центральної Ради УНР, виконував відповідальні дипломатичні доручення Головного Отамана С. Петлюри, гідно представляв інтереси України від Уряду Директорії УНР, очоливши Дипломатичну місію в Румунії.

Суспільно-політична діяльність Костянтина Андріановича Мацієвича привертала увагу науковців. На особливу увагу заслуговують роботи В. Власенка [2], Л. Єпіка [3], Д. Табачника [6], О. Уткіна [7]. Автори подають окремі аспекти його діяльності у період української революції 1917-1921 рр., більш ґрунтовно аналізуючи дипломатичну діяльність. Однак, слід відзначити, що залишилось ще значне коло питань, які потребують більш прискіпливого вивчення. Одне з них – вивчення громадсько-політичної, журналістської діяльності К. Мацієвича в еміграційний період.

Після поразки Української революції розпочався новий етап життя Костянтина Андріановича Мацієвича – будні емігранта, людини, відірваної від батьківщини, яка не втрачала надії на повернення. У чужоземному оточенні відбувалась консолідація сил української діаспори, формувались політичні, культурно-освітні, наукові економічні, господарські та інші утворення, спроможні вирішувати нові складні завдання. Для виконання завдань, кінцевою метою яких була консолідація українства, було розпочато роботу по об'єднанню національно-свідомих елементів, незалежно від партійної належності. Наслідком процесу стало відкриття у 1925 р. Республікансько-демократичного клубу, одним з керівників якого став К. Мацієвич. Клуб займався культурно-освітньою роботою серед українських емігрантів, зокрема організовував літературно-музичні, соціально-економічні, політичні заходи, відзначення Шевченківських та різних українських свят за участю письменників О. Олеся, Є. Маланюка, акторів М. Садовського, В. Ємця та інших, представників чеської культури та науки [3, с. 128]. Для популяризації життя української громади члени клубу активно співробітничали з чеською пресою, засновували українські періодичні і неперіодичні видання. В Празі функціонував емігрантський Союз українських журналістів і письменників, членом якого був Костянтин Андріанович. В травні 1925 р. в Чехословаччині почав виходити орган незалежної республікансько-демократичної думки «Український вісник», в першому номері якого було вміщено статтю К. Мацієвича «На аграрні теми». З 1928 р., коли клуб очолив вчений, стало можливим відкрита його філії в Подєбрадах. На засіданнях

обговорювалися питання політичного, економічного життя, вшановували пам'ять активних учасників національно-визвольних змагань.

Він став професором Української господарської академії (УГА) у Подєбрадах, створеної 1922р. інтелігенцією, яка емігрувала з України. УГА – вища технічна школа з 4-річним терміном навчання у складі 3-х факультетів – агрономічно-лісового (відділи – агрономічний і лісовий); економіко-кооперативного (відділи – економічний, кооперативний та статистичний); інженерного (відділи – хіміко-технологічний і гідротехнічний) [7] Мета академії: 1) підготовка молодих національно-свідомих українців, що опинились за кордоном, до участі в майбутній господарській відбудові України; 2) в процесі науково-педагогічної праці в академії згуртувати вчену інтелігенцію, фахово підготовлену на кращих взірцях європейської методики науки і практики, які в певний час служитимуть розбудові власної української держави [7]. Вона діяла за матеріально-фінансовою допомогою уряду Чехословаччини. Спочатку Костянтин Андріанович керував кафедрою сільськогосподарської економії та громадської агрономії і читав студентам – майбутнім агрономам та економістам курси сільськогосподарської економії, сільськогосподарської кооперації, сільськогосподарської економіки, сільськогосподарської політики та громадської агрономії. 1927—1928 рр. був деканом агрономічно-лісового факультету. В цей навчальний рік педагогічний колектив налічував 90 осіб, з них 25 професорів і 21 доцент. Всього в УГА навчалось 786 студентів. Академія мала фундаментальну бібліотеку, 33 кабінети, 14 лабораторій, ряд ферм, лісовий розсадник, метеорологічну станцію і 2 навчальні кооперативи. Викладачі підготували і видали біля 700 наукових публікацій. У зв'язку з погіршенням економічної ситуації чеська влада зменшувала дотації і академія була ліквідована в 1935р. [2, с. 70].

З 1932р. при УГА діяв заочний Український технічно-господарський інститут (УТГІ), що зберігав структуру і програму академії, будучи вищим навчальним закладом політехнічного профілю. Мав три факультети: агрономічно-лісовий, економічно-кооперативний, хіміко-технологічний. Декілька років в

інституті працював К. Мацієвич на посаді адміністратора і редактора Високих курсів громадської агрономії для осіб з вищою та середньою сільськогосподарською освітою. Студентам УГТІ в 1937 р. він підготував і видав курс лекцій «Головні засади громадської агрономії» [7].

Професор підтримував зв'язки з іншими українськими емігрантськими організаціями, співпрацював з Українським науковим інститутом у Варшаві, де в інститутському виданні були опубліковані дві його статті – «Сільськогосподарська політика СРСР в світлі сучасної кризи» та «Колективізація сільського господарства України». Постійно опікуючись українськими проблемами, з 1929 р. К. Мацієвич входить до Празької філії комітету допомоги голодуючим на Україні. За його безпосередньої участі така ж філія була заснована в Румунії. Комітет допомоги голодуючим українцям у 1929 р. випустив брошуру, де назвав систему більшовицького господарювання основною причиною голоду [6, с. 223].

Громадсько-політичну діяльність, незважаючи на її надзвичайну складність, К. Мацієвич органічно поєднував з науковими пошуками, результатом яких стали праці, статті з економічних питань, опубліковані в «Тризубі» та інших виданнях. На їх основі готувалися відозви уряду УНР з економічних, політичних та інших питань. Писав він статті і для сільськогосподарської енциклопедії, яка з'явилась 1939 р. у Львові. К. Мацієвич брав участь у I та II Українських наукових з'їздах. На першому, у 1926 р., виступав з доповіддю, на II (1932 р.) – був головою агрономічно-лісової підсекції і представив на обговорення дві свої праці: «Колективізація селянського господарства на Україні» та «Проблема аграрного перенаселення України». Українська наукова асоціація, очолювана ним з 1936р., сприяла розвитку української науки, видавничої справи та розширенню міжнародних зв'язків. [5, с. 86].

Поряд з науковою діяльністю вчений брав активну участь в роботі різних українських фахових громадських утворень, зокрема Спілки техніків сільського господарства в Чехії. Її члени, в тому числі і К. Мацієвич, займались поширенням технічних знань, пошуком роботи для своїх колег, публікували

«Сільськогосподарський збірник» [4, с. 239]. Спільно з іншими емігрантами він став ініціатором створення видавництва «Кооперативний фонд ім. Василя Доманицького», яке видало збірник статей з нагоди 15-річчя смерті кооператора і письменника В. Доманицького, а також збірник «Українська сільськогосподарська кооперація з нагоди 10-ї річниці заснування Всеукраїнської сільськогосподарської спілки «Централ». В останньому виданні була надрукована стаття К. Мацієвича.

Влітку 1941 р. при культурно-науковому товаристві Українського національного об'єднання були утворені фахові комісії. В одній з них – сільськогосподарській – він зробив дві доповіді: «Завдання сільськогосподарської політики та її напрямні в перехідний період», надруковану у збірнику «Сільське господарство України» (Прага, 1942), а друга являла собою вступ до великої праці «Аграрна реформа в Україні», яку не встиг завершити. Передбачалось, що ця доповідь друкуватиметься в книзі «Землі, ліси та води України» [7]. Ряд його праць, таких як «Сільськогосподарська політика СРСР в світлі сучасної кризи», «Колективізація сільського господарства на Україні», «Наслідки планового господарства для хліборобства України» та інші критично розглядали економіку, колективізацію та стан сільського господарства в УРСР. Професор вважав колгоспну систему насильницькою, не відповідною природі українців. Цю систему в перехідний період до ринкових відносин може зайняти кооперація. Але для цього необхідні корінні реформи. Втілювати їх в життя слід обережно. Думки вченого щодо реформування суспільства залишаються актуальними і для сучасної України, особливо при переході до ринкових відносин.

К. Мацієвич помер 2 квітня 1942р. у Празі. Там же його і поховали. [1, с. 126].

Вчений залишив велику творчу спадщину, що нараховує близько 40 наукових праць, присвячених різним галузям аграрних наук, переважно агрономії. Оцінюючи його досягнення в агрономічній науці, значення їх для сільськогосподарського прогресу професор А. Чаянов та професор А. Фабрикант у своїх підручниках зарахували К. Мацієвича до світових «корифеїв громадської

агрономії» [7]. Видатний вчений агроном – основоположник громадської агрономії, який випереджав у своїх поглядах інших представників аграрної науки, багато зробив для розвитку теорії та практики агрономії, поширення агрономічних знань серед населення, переконливого розкриття значення вмілої обробки ґрунтів, використання мінеральних добрив та ефективної сільськогосподарської техніки, комплексного систематичного проведення заходів агрикультурного характеру. Працюючи в наукових, навчальних закладах прагнув передати фахівцям сільського господарства в першу чергу агрономам, економістам свої широкі й глибокі теоретичні і практичні знання з агрономії, сільськогосподарської економіки, сільськогосподарської економії та сільськогосподарської політики. Дбаючи про підготовку грамотних національних кадрів, він заповідав розвивати українську науку та культуру, зберігати звичаї і обряди українського народу як духовні підвалини відродження нації.

Таким чином, діяльність К. Мацієвича в еміграції була спрямована на консолідацію сил свідомого українства за кордоном, пропаганду української ідеї. З цією метою при його безпосередній участі був створений Республікансько-демократичний клуб та інші організації. К. Мацієвич брав участь в організації з'їздів представників еміграції, сприяв встановленню порозуміння між окремими політичними силами. Журналістські зусилля К. Мацієвича за кордоном, його співпраця з іноземними періодичними виданнями сприяли пропаганді української справи серед міжнародної спільноти, приверненню уваги до проблем української еміграції. Особливим предметом турботи вченого було створення фонду сприяння науковим розробкам сільськогосподарських тем, тісно пов'язаних із українськими реаліями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: біографічний довідник. К.: Б. в., 1998. 255 с.
2. Власенко В. Кость Мацієвич: штрихи до портрета // Вісник Львівської комерційної академії. Сер. Гуманітарні науки. 2002. № 4. С. 67-77.

3. Єпик, Л. І. К. А. Мацієвич – науковець, дипломат, громадсько-політичний діяч // Український історичний журнал. 2007. № 1. С. 125-135.
4. Матвієнко В. М. Мацієвич Кость Андріанович // [Українська дипломатична енциклопедія](#): У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.:Знання України, 2004. Т.2. 812 с.
5. Плисюк В. Кость Мацієвич (1873-1942) // Українські кооператори: історичний нарис. Львів, 1999. Кн. 1. 220 с.
6. Табачник Д. Історія української дипломатії в особах. К.: Либідь. 640 с.
7. Уткін О. І. К. А. Мацієвич – український вчений і громадсько-політичний діяч // Інтернет ресурс. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2014-4/15.pdf>

Торянік В. Є., студент ХНПУ ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. І. В. Чернікова

ПРИЧИНИ ПОРАЗКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ОЧИМА ІСТОРИКІВ

Наприкінці другого десятиліття ХХ ст. для відродження української національної державності склалися усі передумови. Крім існуючих упродовж століть об'єктивних факторів (компактно проживаюче українське населення, яке було носієм багатой та унікальної національної культури; наявність національної еліти, здатної очолити національно-визвольну боротьбу українського народу тощо) додалися ще й суб'єктивні (криза державного управління, внаслідок виснаження матеріальних ресурсів під час тривалої І Світової війни та ін.). Падіння російського самодержавства в результаті Лютневої революції 1917 р. послужило потужним каталізатором, що прискорив розгортання національно-визвольної боротьби українського народу, в результаті якої було відроджено інститут української національної державності. Повертаючись до подій української історії столітньої давності, задаєшся питанням, піднятим О. Субтельним у праці «Україна: історія»: «Чому ж у період, коли розпалися імперії й майже всі нації Східної Європи, включаючи й такі невеликі, підвладні